

Frank Kresin en Marleen Stikker

Open by default

*Informatie is de enige grondstof die groeit in het gebruik.*¹ Meer en meer van waarnaar we ons gedragen, wat we verhandelen en wat ons bindt is informatie (naast content, ook software, hardware en data). Daarom geldt deze wijsheid in de informatiemaatschappij voor vrijwel alles dat we kennen. Het vrij delen van informatie maakt een wereld mogelijk waarin we de enorme ongelijkheid van kansen en kennis aanpakken: mensen communiceren op basis van gedeelde interesses over de grenzen van landen, culturen en etniciteiten. We werken globaal samen, terwijl we lokaal produceren en consumeren. Zo kan er groei zijn, terwijl de economische en ecologische kosten van de vooruitgang beperkt blijven. Kortom, met wat een omweg via techniek lijkt, verbeteren we de kwaliteit van ons leven.

De revolutie die het Internet heeft teweeggebracht schokt nog steeds na. De ongekende kracht die uitgaat van online communicatie, waarbij je met één druk op de knop de hele wereld kan bereiken, zorgt ervoor dat in onze samenleving niets meer hetzelfde zal blijven. Bestaande structuren hebben gezorgd voor sociale, financiële en ecologische crises. Die structuren zijn in verval. Een nieuwe orde tekent zich voorzichtig af. Kernbegrip daarbij is *open* en het idee dat alles wat niet open, derhalve gesloten is, haar langste tijd heeft gehad en onherroepelijk verdwijnt. Commerciële bedrijven, educatie, zorg en democratische instituties: ze veranderen allemaal onder de invloed van het nieuwe *open*. Daarom bepleiten wij als nieuwe houding ten aanzien van informatie: *Open by default*.

Een stuk geschiedenis

Toen Marleen Stikker, nu directeur van Waag Society,² in 1994 met een aantal gelijkgestemden De Digitale Stad³ oprichtte en er de eerste burgemeester van werd, wist zij niet welke invloed het toen nog jonge Internet zou hebben op de manier waarop mensen communiceren, werken, consumeren, recreëren en samenleven. Het Internet, tot dan toe voorbehouden aan een kleine groep voorlopers bestaande uit wetenschappers, defensiespecialisten en multinationals, bleek uitstekend geschikt als een aanvulling op, zelfs vernieuwing van de publieke ruimte. In De Digitale Stad werden virtuele pleinen, straten en huizen opgetrokken die door pionierende bewoners werden ingericht. Daar moest ook de overheid een plek krijgen. Met een aantal lege disks in de hand stapte Stikker naar de gemeente die haar, niets vermoedend, een deel van de administratie gaf, die prompt op het Internet werd gezet. Daarmee bleken de Amsterdammers gauw raad te weten. Zij waren voortaan in gesprekken met de gemeente net zo goed voorbereid als de ambtenaren; zo konden zij een geduchte tegenmacht worden. E-democratie in een eerste vorm was een feit.

Drie open pijlers

Het Internet had zijn grote vlucht niet genomen zonder *open standaarden*, die het mogelijk maakten om computers (hardware) van willekeurige makelij aan andere computers te koppelen en informatie uit te wisselen. Hoe anders had het kunnen zijn wanneer bedrijven als HP, IBM en XEROX allen hun eigen 'standaarden' hadden behouden – we zouden dan nu afzonderlijke HP-, IBM- en XEROX-netwerken hebben, waarmee slechts met moeite en tegen hoge kosten de wereldwijde, laagdrempelige, goedkope communicatie tot stand zou zijn gekomen die nu het hart van de *open beweging* vormt.

Een tweede pijler betreft de *open source software*. Veel software die het hart vormt van onze netwerken is open source, van niemand en daarmee van ons allemaal, en door eenieder vrij te gebruiken, aan te

¹ Een inmiddels veel geciteerde uitspraak van Johan van Benthem, hoogleraar Logica aan de Universiteit van Amsterdam.

² <http://www.waag.org/>

³ http://nl.wikipedia.org/wiki/De_Digitale_Stad

passen en indien gewenst te verpakken en te verkopen. Het open source besturingssysteem Linux⁴ is het schoolvoorbeeld van deze ontwikkeling, waarmee het mogelijk bleek met een leger van onbezoldigde hooggekwalificeerde vrijwilligers software te maken die kon wedijveren met die van grote bedrijven, en volgens velen daaraan zelfs superieur is. Het adagium *many eyeballs make all bugs shallow* vat samen waar dit over gaat: de kracht van de massa is sterk genoeg om alle lastige problemen op te lossen.

Een derde ontwikkeling kwam er eind jaren negentig achteraan: *open content*, met als onomstreden voorlopige hoogtepunt Wikipedia.⁵ Gebruikers bouwen samen een encyclopedie waarbij iedereen kan meedoen en informatie kan wijzigen of toevoegen. Verschillende onderzoeken⁶ tonen aan dat de resulterende kwaliteit van de informatie vergelijkbaar is met die van gerenommeerde encyclopedieën. Wikipedia bestaat inmiddels in meer dan tachtig talen; de Nederlandse editie bestaat uit meer dan zeventienhonderdduizend lemma's⁷ en dit aantal groeit dagelijks. Waar mensen hun expertise delen en kritisch bevragen – de *discussies* rond complexe thema's als Palestina en kernenergie zijn interessanter dan de resulterende teksten zelf – ontstaan nieuwe kenners die hun kennis in nieuwe situaties kunnen toepassen.

Een ander voorbeeld van open content is te vinden bij websites die het mogelijk maken om content te delen, zoals YouTube,⁸ Flickr⁹ en bij sites die aanbevelingen doen op basis van het koopgedrag van consumenten, zoals Amazon¹⁰ en Last.fm.¹¹ Allemaal spreiden ze een kwaliteit ten toon die door James Surowiecki is omschreven als *wisdom of crowds*:¹² het geheel is waardevoller dan de som der individuele bijdragen. Recente kritiek, zoals van Andrew Keen in *The Cult of the Amateur*,¹³ doet niets af aan de grote invloed die deze ontwikkelingen hebben op het leven en werken van het groeiend aantal mensen die het Internet tot hun tweede, of soms zelfs tot hun eerste thuis rekenen.

Open Hardware

Waar bovenstaand genoemde vormen van *open* vaak beperkt bleven tot diezelfde online wereld waaruit ze voortkwamen, is met de recente loot *open hardware* een nieuwe, fysieke richting ingeslagen. Open hardware ontstaat wanneer de schema's en blauwdrukken van objecten worden gedeeld en vervolgens op diverse plekken worden ge(re)produceerd. Daarmee kunnen eenvoudige gebruiksvoorwerpen worden gemaakt, maar steeds meer ook complexe artefacten zoals generatoren om stroom op te wekken, netwerkkapparatuur¹⁴ en zelfs complete auto's¹⁵ en huizen.¹⁶ Zo wordt er bijvoorbeeld momenteel wereldwijd samengewerkt aan het ontwikkelen van een goed-

⁴ <http://nl.wikipedia.org/wiki/Linux>

⁵ <http://nl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia>

⁶ Jim Giles, Internet encyclopedias go head to head, in: *Nature*, deel 438, December 2005, pp. 900–901 (digital object identifier:10.1038/438900a). Dorothee Wiegand, Entdeckungsreise. Digitale Enzyklopädien erklären die Welt, in: *c't*, jaargang 2007, nr. 6, maart 2007, pp. 136-145.

⁷ Gepeild in 2011.

⁸ <http://www.youtube.com/>

⁹ <http://www.flickr.com/>

¹⁰ <http://www.amazon.com/>

¹¹ <http://www.last.fm/>

¹² James Surowiecki, *The Wisdom of Crowds: Why the Many Are Smarter Than the Few and How Collective Wisdom Shapes Business, Economies, Societies and Nations*, Doubleday, 2004

¹³ Andrew Keen, *The Cult of the Amateur: how today's internet is killing our culture*, Currency, 2007.

¹⁴ <http://fabfi.fablab.af/>

¹⁵ <http://www.cmmn.org/>

¹⁶ <http://www.contemporist.com/2010/07/23/the-fab-lab-house-by-iaac/>

kope, duurzame onderbeenprothese,¹⁷ waarmee deze binnen het bereik komt van mensen in ontwikkelingslanden.

Open hardware heeft een grote vlucht genomen met Fablabs:¹⁸ een netwerk van lokale productie-werkplaatsen met digitaal bestuurbare machines, waaronder lasersnijders en 3D-printers. Fablabs zijn een uitvinding van professor Neil Gershenfeld¹⁹ van het Amerikaanse Massachusetts Institute of Technology, die al snel ontdekte dat deze labs in een behoefte voorzien. Hij bepaalde welke machines een Fablab minimaal nodig heeft en stelde de eis dat alle Fablabs met elkaar verbonden zijn met voorzieningen voor videoconferentie. Daarnaast geldt de regel dat alles wat in een Fablab gemaakt wordt, moet worden gedocumenteerd en zo overdraagbaar is. Omdat de blauwdrukken in elk Fablab geproduceerd kunnen worden, ontstaat er vanzelf een ecologie van gelijkgestemden die deze delen, verbeteren en weer aan de gemeenschap ter beschikking stellen. Kennis kan snel worden gedeeld via de videoconferentie sets. In 2011 zijn er wereldwijd al meer dan honderd Fablabs met enthousiaste gebruikers, en dit aantal groeit snel. De Fablabs hebben hun eigen vorm van educatie ontwikkeld: de gedistribueerde FabAcademy.²⁰ maakt het mogelijk om op locaties verspreid over de wereld een curriculum te volgen waarmee deelnemers leren zeer uiteenlopende producten te maken.

Open Data

Een andere relevante ontwikkeling betreft *open data*. Waarmee De Digitale Stad ooit begon, de voorstanders van open data betogen dat de grote hoeveelheden data van overheids- en verwante publieke instellingen toegankelijk moeten zijn voor (her)gebruik, tot nut van burgers, bedrijven en de diverse overheden zelf. Het betreft onder meer data over demografie, infrastructuur, logistiek, educatie, zorg, bouw- en andere plannen en vergunningen, lucht-, water en voedselkwaliteit, budgetten en daadwerkelijke uitgaven. Maar ook de gegevens van het aantal, de locatie en de ernst van overvallen, ongevallen en (verkeers-)overtredingen, het stemgedrag van burgers en politici, het bedrijvenregister van de Kamer van Koophandel en de postcodetabel (die als gevolg van een historische aberratie tot voor kort het eigendom van Post NL was).

President Barack Obama heeft open data hoog op de Amerikaanse agenda gezet. Snel na zijn aantreden in 2009 zijn duizenden datasets vrij toegankelijk geworden via de website data.gov,²¹ in een bestandsformaat dat geschikt is voor hergebruik. Want dat formaat is belangrijk: om als *open data* te worden gekwalificeerd moet aan een aantal eisen worden voldaan. Niet alle data is openbaar of zomaar openbaar te maken. Grofweg kan hierin onderscheid worden gemaakt tussen (semi-)overheidsdata en niet-overheidsdata of commerciële data. In principe is het zo dat alles wat de overheid doet en vastlegt openbaar is, tenzij er een reden is om die openbaarheid te beperken. Als gegevens bijvoorbeeld tot individuen herleidbaar zijn, kan openbaarmaking strijdig zijn met de zorg voor de bescherming van de privacy. Ook als de staatsveiligheid in het geding is, of een groep er onevenredig schade door kan lijden, is openbaarmaking niet wenselijk.

Om open data op een eenduidige en uniforme wijze aan de eindgebruiker ter beschikking te kunnen stellen is op internationaal niveau een aantal principes geformuleerd.²²

¹⁷ <http://amsterdam.fablab.nl/node/2094>

¹⁸ <http://fablab.nl/>

¹⁹ <http://ng.cba.mit.edu/>

²⁰ <http://www.fabacademy.org/>

²¹ <http://www.data.gov/>

²² <http://www.opengovdata.org/home/8principles>

Compleetheid

Alle openbare data wordt ter beschikking gesteld. Data bestaat uit elektronisch opgeslagen gegevens, waaronder begrepen documenten, databases, transcripties en geluids- en videoopnamen. Openbare data is data waar geen restricties in verband met privacy, veiligheid of bepaalde privileges gelden, zoals vastgelegd in andere regels.

Primaire data

Data wordt verzameld bij de bron, dus met de grootst mogelijke detaillering, niet in geaggregeerde of bewerkte vorm. Vaak zijn niet alleen de brongegevens (ruwe data) beschikbaar maar bijvoorbeeld ook analysegegevens die op basis van de brongegevens tot stand zijn gekomen. Als dat het geval is verdient het aanbeveling om ook die analyses op dezelfde manier als open data te ontsluiten. Hetzelfde geldt voor representaties van gegevens (grafieken, projecties op kaarten), waarbij het zaak is om bij elke analyse of presentatie van gegevens ook de link naar de onderliggende data te geven.

Tijdigheid

Data wordt zo snel mogelijk beschikbaar gesteld om de gebruikswaarde van data te behouden.

Toegankelijkheid

Data wordt beschikbaar gesteld voor een zo breed mogelijke groep mensen, en voor een zo breed mogelijk aantal toepassingen.

Machine-leesbaar

Data wordt beschikbaar gesteld in een formaat dat voldoende gestructureerd is om automatische verwerking mogelijk te maken. Dus niet in het Portable Document Format of Microsoft Word, maar bijvoorbeeld als Comma Separated Values bestand of zo mogelijk als Linked Data.²³

Zonder onderscheid

Data wordt ter beschikking gesteld aan iedereen, zonder de noodzaak van registratie.

Open formaat

Data wordt ter beschikking gesteld in een formaat waarover niemand de exclusieve controle heeft; hanteer dus open standaarden.

Vrij van licentie

Data wordt ter beschikking gesteld vrij van restricties door copyright, patenten, merken etc.

Voorts geldt als principe respectievelijk criterium dat een contactpersoon beschikbaar moet zijn om vragen te beantwoorden van degenen die data proberen te hergebruiken en voor klachten en vragen over de mate waarin aan de open data principes wordt voldaan. Tenslotte moet een gerechtshof bevoegd zijn om te beoordelen of de overheidsinstelling de regels op de juiste manier heeft ingevoerd.

²³ http://en.wikipedia.org/wiki/Linked_Data

Het openstellen van open data heeft verschillende positieve gevolgen voor zowel burgers als de overheid. Het draagt bij aan innovatie, doordat nieuwe diensten kunnen worden ontwikkeld die een of meer databronnen inzetten voor iets dat commerciële en/of maatschappelijke waarde oplevert. Daarnaast draagt het bij aan de transparantie van de overheid, waardoor eventuele misstanden sneller aan het licht komen en de legitimiteit van het overheidshandelen wordt versterkt. Niet langer volstaan algemeen- of vaagheden, wanneer te allen tijde de bron kan worden geraadpleegd. Tenslotte draagt open data bij aan de efficiëntie van de overheid en de publieke dienstverlening, doordat ze haar eigen data gemakkelijker kan hergebruiken.

Een mogelijk nadeel van het openen van data is aantasting van de privacy wanneer data te herleiden is tot individuele gebruikers; denk bijvoorbeeld aan verkeersboetes of medische gegevens. Ook kan op diverse manieren de openbare veiligheid in het gedrang komen. Financiële belangen kunnen worden geschaad, bijvoorbeeld wanneer in een vroeg stadium zichtbaar is waar een gemeente nieuwe bouwplannen wil realiseren. Tevens is het nog niet zeker dat het vertrouwen in de overheid is gebaat bij grote mate van openheid. Deze thema's maken het noodzakelijk om zorgvuldig om te gaan bij de bepaling van wat wel en niet publiek toegankelijk is. De regels van de Wet openbaarheid bestuur (WOB) bieden hiervoor reeds een goed kader.

Door de Europese Commissie is becijferd dat open data een zeer grote financiële waarde vertegenwoordigt. In de praktijk is de algemeen aanvaarde opinie ontstaan dat het op dit moment vooral gaat om het mogelijk maken van nieuwe ontwikkelingen en het aanspreken van onbenut menselijk ontwikkelkapitaal: het versterken van de serendipiteit.

Civic Innovators

Om het gebruik van open data te promoten worden op diverse plaatsen op de wereld zogenaamde *apps contests* georganiseerd. Dat zijn wedstrijden die individuele ontwikkelaars en bedrijven uitdagen om op basis van open data applicaties te bouwen, voor het web of mobiel. Zo vond in 2011 de eerste editie van Apps for Amsterdam²⁴ plaats, uitgeschreven door de Gemeente Amsterdam, het burgerinitiatief Hack de Overheid²⁵ en Waag Society. De wedstrijd met een looptijd van drie maanden leverde uiteindelijk 48 inzendingen op die werden bekroond met 21 prijzen. Als een vervolg is in Amsterdam een Open Data motie aangenomen²⁶ die het principe stevig verankert in de lokale overheid.

Peter Corbett,²⁷ bedenker van *Apps for Democracy*²⁸ in Washington, Verenigde Staten, en inspirator van menige app contest, sprak tijdens de kick-off van Apps for Amsterdam en verhaalde o.a. van zijn ideeën over *civic innovators*. Civic innovators zijn mensen die zowel technisch vaardig zijn als maatschappelijk geïnteresseerd; zij willen hun kennis en competenties inzetten voor maatschappelijke uitdagingen. Waar apps contests reeds zorgen voor een eerste impuls, is het uiteindelijke doel om een netwerk van civic innovators te faciliteren dat duurzame veranderingen mogelijk maakt. Denk aan de manier waarop beslissingen op het gebied van ruimtelijke ordening worden genomen, de lokale zorg is georganiseerd en schaarse goederen worden geproduceerd en gedeeld. Voorbeelden van organisa-

²⁴ <http://www.appsforamsterdam.nl/>

²⁵ <http://www.hackdeoverheid.nl/>

²⁶ http://amsterdam.nl/publish/pages/348589/11_02_02_initiatiefvoorstel_open_data_vwd_en_d66.pdf

²⁷ <http://www.linkedin.com/in/corbett3000>

²⁸ <http://www.appsfordemocracy.org/>

ties die dit propageren zijn Code for America²⁹ en de Sunlight Foundation³⁰ in de VS en MySociety³¹ in het Groot-Brittannië.

Open Overheid

Terwijl open data initiatieven ook in Nederland worden omarmd, falen vele grote ict trajecten van de overheid. Zo zijn het rekeningrijden en het elektronisch kinddossier gestrand. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) waarschuwt in het rapport *iOverheid*³² voor te grote ict ambities van de overheid. De Eerste Kamer blokkeerde het elektronisch patiëntendossier; er is grote weerstand tegen de implicaties en kosten rijzen de pan uit. De overheid blijkt keer op keer niet in staat om ict projecten tot een goed einde te brengen.

Er is een belangrijke factor die er voor zorgt dat deze ict projecten falen: *de overheid stelt te vaak de belangen van gevestigde partijen centraal*. Nieuwe systemen worden ontworpen in de veronderstelling dat de bestaande structuren in stand moeten blijven. Nieuwe technologische mogelijkheden zorgen er echter voor dat voorheen machtige instituties een deel van de regie kwijt raken en hun wijze van opereren moeten veranderen. Door het Internet is technologie gedemocratiseerd. Er zijn vele slimme burgers, Zelfstandigen zonder personeel en midden- en kleinbedrijven die de macht van monolithische systemen kunnen ondermijnen. Niet eens zozeer door de systemen te hacken zoals bij de ov-chipkaart, maar juist door het creatieve vermogen om tot betere oplossingen te komen. Overheden, diensten, bedrijven zijn huiverig voor het innovatieve, disruptieve karakter van deze technologie en proberen controle te houden over informatiesystemen. Deze worden nog steeds vaak ontworpen vanuit een klassiek beheersmodel waarbij de overheid haar burgers de rol van klant en consument opdringt en voorbijgaat aan creativiteit en productieschap. Er wordt geen gebruik gemaakt van de reeds genoemde *wisdom of the crowds*, de expertise die aanwezig is bij gemeenschappen.

Open by default

De conclusie lijkt gerechtvaardigd dat de klassieke top down strategie – de overheid bepaalt; de burger heeft recht op inspraak – bij grote ict projecten niet meer werkt. Er is een fundamentele wijziging nodig in de wijze waarop de overheid informatiesystemen als ov-chipkaart en elektronisch patiëntendossier ontwerpt. Een open innovatiestrategie zoals we die rond open data zien ontstaan lijkt een grotere kans van slagen te hebben.

Een van de principes die daarbij consequent zal moeten worden nageleefd is *dat gebruikers centraal moeten staan* bij het ontwerpen van informatiesystemen. Niet in de vorm van focusgroepen of inspraakprocedures waarbij op dichtgetimmerde plannen moet worden gereageerd, maar *als mede-ontwerpers en -ontwikkelaars van de systemen*. Alleen dan kan er recht worden gedaan aan de wensen en behoeftes van burgers en ontstaat groter draagvlak. Informatiesystemen moeten ook gebaseerd zijn op wederkerigheid en transparantie. Dat wil zeggen dat de gebruiker eenzelfde toegang tot de data heeft, als de beheerder van het systeem. Dat is een voorwaarde om een systeem te kunnen vertrouwen.

De meest principiële keuze die gemaakt moet worden is het toepassen van *open by default*. Het open aanbieden van data moet de *standaard* worden. Om informatie van de overheid openbaar te

²⁹ <http://codeforamerica.org/>

³⁰ <http://sunlightfoundation.com/>

³¹ <http://www.mysociety.org/>

³² <http://www.ioverheid.nu/>

maken moet er nu nog een beroep worden gedaan op de Wet openbaarheid van bestuur (WOB, dus ook wel: gewobt). Er moet een gemotiveerd verzoek worden ingediend waarover per keer een afweging wordt gemaakt door de overheid. Nog ervan afgezien dat dit tot een zeer arbeidsintensief proces leidt, zowel aan de kant van de burger als aan de kant van de overheid, past het niet bij een overheid die niets te verbergen heeft. Bij *open is standaard* is alle overheidsinformatie in principe open, tenzij er een goede, onomstreden reden is om de gegevens (nog) niet vrij te geven. Deze kanteling leidt tot een nieuw politiek en maatschappelijk speelveld waarbij de informatiepositie van de overheid en de burger gelijkwaardig worden.

Onze verwachting is dat de open-databeweging er voor zorgt dat er veel geëxperimenteerd wordt en dat er een wederzijds vertrouwen ontstaat met creatieve ontwikkelaars. Op basis van dat prille vertrouwen kunnen we bouwen aan een fundamenteel nieuwe ontwerpmethodiek waarbij de gebruiker centraal staat en de overheid actief kiest voor transparantie en openheid, dus niet tot openheid gedwongen hoeft te worden door activistische hackers en klokkenluiders.

Users as designers

Die methodiek kan worden beschreven als *users as designers*, vanaf het midden van de jaren negentig van de vorige eeuw ontwikkeld en toegepast door Waag Society. Users as designers is een methode waarbij ontwerpers en ontwikkelaars op gelijke voet staan met gebruikers. Zij komen samen, al co-creërend, tot oplossingen. Anders dan bij traditionele ontwikkelmethoden, waarin vaak gewerkt wordt met focusgroepen en testpanels, staat bij *users as designers* de diepgaande interactie van (symboolisch: twee) individuen centraal. Door te ontwikkelen met, in plaats van voor deze personen, sluiten de resultaten aan bij de wensen en mogelijkheden van deze individuen. De ervaring leert dat dit resultaat doorgaans ook geschikt is voor een groot aantal andere leden van de doelgroep en dus eenvoudig kan worden opgeschaald.

Users as designers kent drie stappen:

- *Question the question*. Zoek uit wat een gebruiker echt wil door dóór te vragen naar de vraag achter de vraag. Gebruik creatieve brainstormmethoden met beelden, verbeelding, handelingen. Kijk niet naar wat een gebruiker zegt, maar naar wat hij doet; bekijk de zaak van vele kanten en kom dan pas met de vraag die moet worden beantwoord.
- Co-creatie. Ontwerp de oplossing met een aantal leden van de doelgroep, die zelf leren hun oplossing vorm te geven. Maak gebruik van de verworvenheden van *rapid prototyping*³³ en *physical computing*;³⁴ gebruik daarmee een vorm van toegepaste creativiteit die in een paar slagen leidt tot een tastbaar, prototypisch resultaat dat ‘het doet’ en kan worden getest.
- Test. Probeer de prototypen uit in de werkelijke wereld. Doe nauwkeurig, empathisch onderzoek naar feitelijk gebruik, het resultaat en het uiteindelijke effect ervan. Zorg voor korte feedback-loops waarmee het resultaat na iedere bevinding beter wordt.

³³ http://nl.wikipedia.org/wiki/Rapid_prototyping

³⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Physical_computing

Door bijdragen van kunstenaars en wetenschappers aan dit proces worden voortdurend nieuwe wegen bewandeld, nieuwe materialen toegepast en nieuwe verbindingen gemaakt. Dit leidde reeds tot uiteenlopende resultaten waaronder de Verhalentafel³⁵ (een meubel waarmee ouderen in verzorgingstehuizen samen historische videofragmenten bekijken en zodoende diepgaand met elkaar in contact komen), het Register van de dag van Gister³⁶ (een applicatie voor bibliotheken waarmee verhalen kunnen worden opgetekend en gedeeld), Scottie³⁷ (een object waarmee kinderen in het ziekenhuis speels contact kunnen onderhouden met hun ouders en vriendjes) en 7Scenes³⁸ (een platform waarmee spellen op locatie kunnen worden gemaakt, gespeeld en gedeeld). Centraal staat telkens de inzet van ontwerpers, met hun eigen signatuur, die in open verbinding met hun doelgroep tot verrassende keuzes komen.

Open innovatie

Voorts is gebleken dat deze methoden niet alleen uitstekend werken om tot producten en diensten te komen, maar ook kunnen worden ingezet voor maatschappelijke en economische uitdagingen. Bedrijven en overheden komen er achter dat ze de methoden en inzichten van ontwerpers en ontwikkelaars kunnen toepassen voor strategische vragen die rechtstreeks raken aan hun voortbestaan. Ze kunnen het niet meer alleen. Bedrijven als Waag Society, IDEO³⁹ en FROG Design⁴⁰ worden gevraagd om hun ontwikkelmethoden voor deze vragen in te zetten. Daarnaast gaan opdrachtgevers ertoe over om hun problemen te publiceren op platforms als Innocentive⁴¹ en Challenge.gov.⁴² Knappe koppen zetten tegen betaling hun capaciteiten in om uitdagingen waar bedrijven mee zitten op te lossen, met doorbraken tot gevolg.

Open heeft dus de toekomst. Achilleshiel van de open beweging was tot voor kort echter het business model. In een open wereld heeft intellectueel eigendom zoals we dat kennen geen plek meer. Het dominante business model van multinationals als Microsoft, Apple, Sony en Unilever komt daarmee op termijn op de helling te staan; dat geldt ook voor kleinere bedrijven en individuen. Creative Commons,⁴³ uitgevonden om delen van content eenvoudiger te maken, heeft geen duurzaam antwoord als creatieven van de vruchten van hun arbeid willen leven. Bovendien concurrer je al snel wereldwijd met de beste aanbieders. Maar hoe verdien je geld in deze wereld als de *content* niks meer mag kosten? Dat is in veel gevallen een open vraag. Er zijn echter voorbeelden waar dit al gebeurt.

Kijk bijvoorbeeld naar het online platform Quirky;⁴⁴ Daarop kunnen ideeën uitgroeien tot producten zonder dat er een bedrijf achter zit. De wisdom of the crowds vindt ook hier zijn weg naar de reële wereld van producten en diensten. Laagdrempeliger nog is Etsy,⁴⁵ een platform waar-

³⁵ <http://www.verhalentafel.nl/>

³⁶ <http://www.waag.org/project/register>

³⁷ <http://www.waag.org/project/scottie>

³⁸ <http://7scenes.com/>

³⁹ <http://www.ideo.com/>

⁴⁰ <http://www.ideo.com/>

⁴¹ <http://www.innocentive.com/>

⁴² <http://challenge.gov/>

⁴³ <http://creativecommons.nl/>

⁴⁴ <http://www.quirky.com/>

⁴⁵ <http://www.etsy.com/>

op mensen hun handgemaakte spullen te koop aanbieden. Het Nederlandse Shapeways⁴⁶ maakt het mogelijk om 3D-bestanden in te zenden en te printen op een manier die we al kennen van digitale foto's. Al deze platforms groeien als kool en maken het mogelijk om heel snel grote stappen te nemen. Het in een open proces tot stand gekomen boek *Business Model Generation*⁴⁷ van Alexander Osterwalder en Yves Pigneur laat zien hoe deze nieuwe modellen kunnen worden ontwikkeld en tot wasdom kunnen komen.

Open Everything

Met de ontwikkeling van het Internet is een ontwikkeling ingezet die niet meer te stuiten is. Ondanks alles wat hiervoor genoemd is zijn er echter krachten die van dat alles niets willen weten omdat deze ontwikkelingen hun hegemonie bedreigen. Zij pleiten voor het maken van nieuwe (digitale) grenzen, het invoeren van *deep-packet* controles⁴⁸ en het beperken van toegang na vermeende of reële misstappen (denk aan de Franse Hadopi wetgeving⁴⁹). Dat is een serieuze bedreiging die nog regelmatig de kop op steekt. In Nederland zijn unieke stappen gezet die dit moeten tegengaan door het beschermen van de netneutraliteit en het briefgeheim op het Internet wettelijk vast te leggen. Dat zijn ontwikkelingen die we van harte toejuichen. Waakzaamheid blijft echter geboden. Nu techniek zo'n groot deel van ons leven bepaalt staat er immers ook veel op het spel. De regels van het Internet bepalen we in grote mate zelf; dat is de kracht van dit medium. Laat ons dat niet vergeten en er slim mee omgaan. *Open by default* moet daarbij ons credo zijn.

Frank Kresin is research director bij Waag Society. Hij heeft een achtergrond als filmmaker, een master diploma kunstmatige intelligentie en was eerder programmamanager bij de Digitale Universiteit. Hij presenteert en publiceert regelmatig over transdisciplinair onderzoek in de creatieve industrie.

Marleen Stikker is directeur van Waag Society. Voorts is zij o.a. lid van de Raad van Advies van ICT Regie, een orgaan dat de overheid adviseert over ict innovatie en onderzoek, en lid van de Raad van Commissarissen bij WPG Uitgevers, een onafhankelijke uitgevergroep. Zij studeerde wijsbegeerte en was 'burgemeester' van De Digitale Stad.

⁴⁶ <http://www.shapeways.com/>

⁴⁷ <http://www.businessmodelgeneration.com/>

⁴⁸ http://nl.wikipedia.org/wiki/Deep_packet_inspection

⁴⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/HADOPI_law